

STRAH I LJUTNJA – PRIMARNE EMOCIJE U KUR'ANSKOM KAZIVANJU O MUSAU, A.S.

Elmir MAŠIĆ

elmirmasic@yahoo.com

Gazi Husrev-begova medresa

SAŽETAK: Musa, a.s., je najzastupljeniji ljudski lik u Kur'anu. On je Allahov poslanik i nacionalni vođa Izraelćana. Kur'an ga opisuje posve stvarno i realno, kao čovjeka koji strahuje, negoduje, prigovara, ponaša se agresivno, ljuti se i kaje. Strah i srdžba spadaju u primarne ljudske emocije te ih nerijetko susrećemo u sekvencama života Musaa, a.s., koje obrađuje Kur'an. Teška i neizvjesna sudbina njegovog naroda, pa tako i njega samoga, glavni je uzrok stalnog straha i ljutnje kod Musaa, a.s. Njega je strah prvog susreta s Allahom, dž.š. (strah od nepoznatog), strah ga je zmije te Faraona i njegove svite. Ljutnju pokazuje prema robu Božijem (Hidru), svome bratu Harunu, a.s., pločama na kojima je bilo Allahovo, dž.š., uputstvo te prema čovjeku kojeg ubija. Ipak, Musa, a.s., nakon počinjene greške uvijek se kaje i vraća Allahu, dž.š.

Ključne riječi: Kur'an, Musa, a.s., poslanici, tefsir, ljudske emocije, strah, ljutnja

Uvod

Kazivanje o poslaniku Musau, a.s., je najzastupljenije kazivanje u Kur'anu i nalazimo ga na početku Kur'ana, u sredini i na kraju, u mekanskim i medinskim surama, te u kratkim i dugim surama. Otprilike desetina Kur'ana, tj. preko 600 ajeta, govori o njegovom životu i iskušenjima kroz koja je prolazio zajedno sa svojim narodom. U tom kontekstu se posebno ističu sljedeće sure: El-Bekare, El-E'raf, Ta-Ha, Eš-Šuara, El-Kasas itd. Kur'an kazuje o njegovoj majci, sestri, bratu, Faraonu, Faraonovoj supruzi, Musaovom puncu i njegovim dvjema kćerima od kojih će jedna postati Musaova supruga te se spominju njegovi prijatelji i

neprijatelji, Egipćani i Izraelci. On je poslanik i nacionalni vođa jednog velikog naroda, tj. Židova ili sinova Israilovih (Benu Israil), kako ih Kur'an oslovljava. Musa, a.s., je poslanik kojem je Allah, dž.š., iskazao veliku milost i počastio ga posebnom blagodaću po kojoj je nazvan *kelimullah* (Onaj s kojim je Allah razgovarao): *وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا: A Allah je, sigurno, s Musoom razgovarao.*¹ (Korkut, 1987, 4:164) Osim toga, riječ je o čovjeku i poslaniku kojeg podjednako poštuju i vole Židovi, kršćani i muslimani. Dakle, posrijedi je izuzetno važna i zanimljiva osoba kur'anskih kazivanja.

S obzirom na to da je Musa, a.s., sudionik mnogih sudbonosnih događaja i da verbalno i neverbalno

komunicira sa ljudima različitih svjetopogleda i psihofizičkih osobina, očito je da je njegov život poprište zanimljivih emocionalnih stanja. Emocije, posebno strah, srdžba, radost i žalost, važni su psihički procesi koji prožimaju sva ljudska bića.

Stoga, cilj ovog rada jeste da analiziramo i približimo čitatelju Musaove, a.s., emocije, odnosno da pokažemo na koji način Allah, dž.š., kao Autor kur'anskih kazivanja, pripovijeda i ilustrira ljudske emocije poslanika Musaa, a.s..

Spomenuti cilj ćemo nastojati realizirati analiziranjem onog dijela

¹ U radu će biti korišten prijevod Kur'ana Besima Korkuta, osim na mjestima gdje to posebno bude naznačeno.

kazivanja o Musau, a.s., gdje su u prvi plan stavljene njegove emocije. Posebno ćemo se fokusirati na riječi i sintagme koje otkrivaju emocionalna stanja Musaa, a.s. Pritom ćemo se služiti klasičnim i savremenim tefsirskim djelima, kao i rječnicima arapskog jezika.

Rezime kur'anskog kazivanja o Musau, a.s.

Rođen je u Egiptu, među Židovima, narodom čiju su mušku djecu Faraon i Egipćani ubijali, a žensku ostavljali u životu. Savremenim jezikom kazano, narodom nad kojim je vršen genocid. Kao dojenče biva odvojen od majke, spušten u rijeku u kolijevci odakle odlazi na dvorac čovjeka koji stoji iza genocida nad njegovim narodom. Sām Musa, a.s., je trebao biti ubijen, ali ga spašava Faraonova supruga. Taj Faraon tvrdi za sebe da je bog, a kad kažnjava neistomišljenike, on im unakrst odsijeca ruke i noge te ih vješa na palme.

Musa, a.s., stjecajem okolnosti ubija nekog Egipćanina i, da bi sačuvao život, prinuđen je napustiti Egipat. Odlazi u Medjen gdje se ženi i mirno živi deset godina. Nakon deset godina dobiva zapovijest od Allaha da se vrati u Egipat i spasi svoj narod iz višestoljetnog egipatskog ropstva. Zahvaljujući direktnoj Božijoj intervenciji, on uspijeva da se riješi Faraona i izbavi narod.

Allah, dž.š., im daje mnogobrojne blagodati, ali oni uvijek traže nešto drugo, nezahvalni su, cjepidlače i svog Poslanika i nacionalnog vođu dovode do granica izdržljivosti. Stoga su s razlogom zaslužili da četrdeset godina tumaraju zemljom, kao vid Allahove, dž.š., kazne. Tokom tih četrdeset godina Musa, a.s., umire nadomak obećane zemlje.

Kur'anski govor o njegovom životu u prvi plan ističe brojna iskušenja i nevolje koje su pratile različite emocije od kojih su najdominantnije strah i ljutnja, koje su u fokusu ovog rada.

Emocije

Emocije su psihički procesi koji odražavaju naš odnos prema stvarima

i događajima koji nas okružuju, prema drugim ljudima i prema svojim vlastitim postupcima, akcijama i doživljajima. (Selimović, 2004:85) Emocije se dijele na primarne i sekundarne. Prema Rotu, u osnovne ili primarne emocije ubrajamo: strah, ljutnju, radost i žalost. (Rot, 2004: 244-248)

U ovom radu poseban fokus će se staviti na strah i ljutnju, dvije emocije koje su rijetko izostavljene u kur'anskom narativu o Musau, a.s. Naravno, uz ove emocije, spomenut ćemo i žalost i tugu kao emocije koje uobičajeno prate emocije straha i ljutnje. U kazivanju o Musau, a.s., teško je naći fragmente gdje on direktno pokazuje i iskazuje radost i ljubav, budući da je kur'ansko kazivanje o Musau, a.s., fokusirano na njegov emocionalni doživljaj nedaća i iskušenja koja su pratila njega i njegov narod, dok se njegov doživljaj drugih emocija ne potencira.

Strah

Strah je emocija koju često susrećemo u životu i misiji Musaa, a.s. Strah je, naime, najstarija, vrlo intenzivna i neugodna emocija koja se dovodi u vezu sa stvarnom ili mogućom opasnošću, često povezana sa željom da se pobjegne ili sakrije. Riječ je o emociji koja je praćena nizom fizioloških promjena u organizmu: suha usta, lupanje srca, znojenje, drhtanje itd. (Selimović, 2004:85) U nastavku ćemo analizirati nekoliko situacija iz života Musaa, a.s., u kojima njegov strah dolazi do izražaja te pokazati na koji način je ova emocija predstavljena u kur'anskim kazivanjima o njemu.

Strah od osvete

U suri El-Kasas, od 15. do 17. ajeta, kazuje se da je Musa, a.s., zatekao dvojicu ljudi kako se tuku, jedan je bio iz njegovog, židovskog, a drugi iz neprijateljskog, egipatskog, naroda. Ovaj iz njegovog naroda ga je pozvao u pomoć i Musa, a.s., se uključuje u borbu te udarcem šakom usmrćuje onoga iz neprijateljskog naroda. Ipak, on odmah uviđa

svoju grešku i kaje se Allahu, dž.š. Tada se kod Musaa, a.s., javlja očit strah koji je sadržan u sljedećem ajetu: فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ *I Musa u gradu osvanu prestrašen, očekujući šta će biti.* (Korkut, 1987, 28:18) Riječ *hā'if*, plašljiv, bojažljiv, zabrinut (Muftić, 2017:476) sadrži u sebi tedžvidsko pravilo *medd muttesil*, što podrazumijeva obavezu učenja četiri dužine u izgovoru. Ovakvom upotrebom izraza kojim se opisuje uplašenost Musaa kao da se nastoji predočiti kako Musa, a.s., nije ni spavao te noći svjestan svoga (ne)djela te istinski strahujući za svoj život. Vrijeme je za njega sporo prolazilo kao što se usporeno izgovara ova riječ koja ilustruje to njegovo stanje.

Sljedeći interesantan termin u ajetu jeste *jeterekkabu*, koji Nurko Karaman prevodi na sljedeći način: *Prisiljen da pazi šta radi.* (Karaman, 2018, 28:18) Oba prevodioca, i Korkut i Karaman, na tragu su značenja koja u sebi sukusiraju mnogobrojne izvedenice iz korijena ر ك ب, *r-k-b*. (Muftić, 2017:631) Razlika je u tome što je Musa, a.s., kod Karamana u datom trenutku prisiljen da dobro vodi računa o svojim trenutačnim postupcima, dok je Korkut više okrenut budućnosti, jer Musa, a.s., prema njegovom prijevodu, zorno iščekuje šta će se dalje dešavati. Ovo je oblik glagola pete vrste i nigdje se na drugom mjestu u Kur'anu ne može pronaći. No, ovaj isti glagol, samo u osmoj glagolskoj vrsti, upotrebljava se u jednom drugom ajetu gdje se želi ukazati na iščekivanje Sudnjeg dana i njegovih strahota: فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ *Zato sačekaj dan kad će im se činiti da prema nebu vide vidljivo dim.* (Korkut, 1987, 44:10) Znajući šta može očekivati i šta sve je Faraon spreman učiniti mu kada sazna šta se desilo, Musa, a.s., pokazuje uplašenost i strah koji je po svom intenzitetu isti onom strahu koji će ljudi imati kada se približi Sudnji dan. Upotrebom ovako preciznih izraza Kur'an nam, čini se, kazuje da je taj dan za Musaa, a.s., bio kao "Sudnji dan".

Analizirajući ovaj događaj, Kutb (1997, 20:54) kaže: "Dan je protekao

i on osvanu u gradu, prestrašen da se ne otkrije njegov slučaj, očekujući njegovo objelodanjenje i neprijatnost. Izraz upotrijebljen u Kur'anu *jetereqqabu* oslikava izgled uznemirene osobe koja se osvrće u strahu očekujući neko zlo svakog momenta. A to je karakteristika emotivne ličnosti koja se pokazuje u ovoj situaciji. Iskaz ocrtava ovim izrazom stanje straha i uznemirenosti, kao što ga još povećava riječima *u gradu*. Jer, grad je obično mjesto sigurnosti i mira. Pa ako je u gradu bio prestrašen očekujući šta će biti, onda je najveći strah onaj koji se doživi u sigurnom i stabilnom mjestu."

Vidjeli smo kako Allah, dž.š., u samo nekoliko riječi oslikava jedno neugodno, napeto i teško stanje. To je stanje čovjeka koji je svjestan greške koju je napravio, a još je svjesniji posljedica do kojih može doći kad se za grešku sazna. Musaov, a.s., strah je obojen intenzivnom napetošću i neopisivom neizvjesnošću.

Dok je Musa, a.s., bio prestrašen u iščekivanju šta će se desiti nakon što je prethodnog dana ubio Egipćanina, dolazi mu neki čovjek, zabrinut i uznemiren: *وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَمِنَ النَّاصِحِينَ* *I jedan čovjek s kraja grada dotrča: 'O Musa' – reče – 'glavešine se dogovaraju da te ubiju; zato bježi, ja sam ti zbilja iskren savjetnik.'*" (Korkut, 1987, 28:20) S obzirom na to da čovjek dolazi s kraja grada, izdaleka, očito mu je trebalo dugo vremena da dođe, a to ilustrira dužina izgovora u riječi *džaa'e* (*došao je*). Čovjek je jurio, trčao, žurio (Muftić, 2017:749) i galopirao (S'adi, 1997, 2:844) kako bi donio Musau, a.s., vijest života vrijednu. Riječ *s'aj* označava brzo hodanje, ali bez pretjerivanja, i podrazumijeva napor, zalaganje i marljivost, bez obzira na to da li je posrijedi nešto dobro ili loše. (Al-Isfahani, 2010:238) Kao da gledamo ovog iskrenog i poštenog čovjeka kako žuri, nema daha, srce mu lupa, znojjan je i ne može da dođe do riječi.

Dvije spomenute scene straha dolaze jedna iza druge u kur'anskom

kazivanju, s tim što u prvoj sceni opažamo strah za vlastitim životom, dok je u drugoj riječ o strahu za život drugog. Ovaj strah je normalna reakcija na opasnost jer aktivira organizam i čini ga spremnim da se odupre opasnosti. (Rot, 2004:246)

Strah Musaa, a.s., od susreta s Uzvišenim Allahom

Likovi kur'anskih kazivanja nisu izmišljeni i nerealni ljudi. Riječ je o stvarnim osobama stvorenim od krvi i mesa. Najveći ljudi kur'anske pripovijesti su Allahovi, dž.š., poslanici. Oni imaju porodice, rodbinu, komšije, prijatelje i neprijatelje, nade i strahove. Trenutak kad Musa, a.s., počinje komunicirati s Allahom, dž.š., odnosno metafizičkim, onostranim svijetom, pokazuje prije svega njegov strah, neizvjesnost i zabrinutost. To je prirodna i očekivana reakcija s obzirom na to da je riječ o susretu s nepoznatim, neviđenim i bezvremenskim. Sličnu reakciju nalazimo i kod poslanika Muhammeda, a.s., kada se prvi put susreo s Džibrilom u pećini Hira gdje mu je saopćena prva objava, on se prepaio i iznenadio te je pobjegao svojoj voljenoj supruzi Hatidži. Došao je kod nje, a srce mu je lupalo, i zatražio je da ga pokrije. (Buhari, 2008, 1:5-6)

Kad je posrijedi Musaov, a.s., prvi susret sa metafizičkim, on je bio još strašniji nego u slučaju Muhammeda, s.a.v.s. Za razliku od Muhammeda, a.s., on je direktno razgovarao s Allahom, dž.š. Naime, Musa, a.s., je, prilikom povratka iz Medjena, vidio vatru na Sinaju te je otišao do nje: *فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَن فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ يَا مُوسَى إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ وَأَلْقَى عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَى لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ* *Neko ga, kada joj se približi, zovnu: 'Neka su blagoslovljeni oni koji se nalaze na mjestu na kojem je vatra i oni oko nje, i neka je hvaljen Allah, Gospodar svjetova! O Musa, Ja sam – Allah, Silni i Mudri! Baci svoj štap! Pa kad ga vidje da se, kao da je hitra zmija, kreće,*

on uzmače i ne vrati se. "O Musa, ne boj se! Poslanici se kod Mene ne trebaju ničega bojati." (Korkut, 1987, 27:8-10) Pokušajmo zamisliti situaciju i scenu u kojoj se iznenada našao Musa, a.s.: Vraća se s dalekog puta, s njim je porodica, sami su u pustinji, noć je i ne zna šta ga očekuje u Egiptu. U takvoj situaciji mu se obraća Apolutni Gospodar, jasno i direktno te, voljom Njegovom, Musaov, a.s., štap se pretvara u zmiju koja se hitro kreće. Musa, a.s., je još uvijek samo čovjek i on uzmiče, bježi i čak se ne smije okrenuti natrag. Strah je ušao u njegove kosti i dušu. Allah, dž.š., ga u tom momentu tješi, bodri, smiruje i ohrabruje.

Koliko je emocija straha intenzivna i duboka, najbolje nam govori događaj kada Musa, a.s., kao čovjek izuzetno nemirnog duha, traži da direktno vidi Allaha, dž.š. Nakon što se Allah, dž.š., pokazao i otkrio brdu, Musa, a.s., se toliko prestrašio da je pao onesviješten. Kur'an kazuje: *فَلَمَّا تَخَلَّى رُيَّةَ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ* *I kad se Gospodar njegov onome brdu otkri, On ga sa zemljom srauni, a Musa se onesviješten strovali. Čim se osvijesti, reče: "Hvaljen neka si! Kajem Ti se, ja sam vjernik prvi!"* (Korkut, 1987, 7:143) Kroz njegovo slabo ljudsko biće je prodro strah. (Kutb, 1997, 9:75)

Strah od Faraona

Nakon određenog vremena, Allah, dž.š., naređuje Musau, a.s., da se vrati Faraonu i da ga pozove na Pravi put. Iako mu se Allah, dž.š., obraća i traži od njega da se susretne s Faraonom, kod Musaa, a.s., se javlja urođeni strah od eventualnog mučenja i smrti s obzirom na to da Musa, a.s., zna kakav je Faraon nasilnik i zločinac, šta čini Izraelćanima, a usto, svjestan je da je ranije ubio jednog Egipćanina.. Kur'an o inicijalnom odgovoru Musaa, a.s., na Božiju zapovijest kaže: *وَلَهُمْ عَلَيْهِ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ* *i odgovoran, pa se plašim da me ne ubiju.* (Korkut, 1987, 26:14) Na drugom mjestu je precizirao tu svoju odgovornost: *قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ*

‘Gospodaru moj’ – reče – ‘ja sam ubio jednog njihovog čovjeka, pa se bojim da i oni mene ne ubiju.’ (Korkut, 1987, 28:33) Dakle, strah za vlastitu sigurnost i život može biti jači i preči od činjenice da ga šalje Gospodar svjetova. Tek nakon što Musa, a.s., u nastavku kazivanja dobije obećanje od Allaha, dž.š., da On stoji iza ove misije, Musa, a.s., izvršava naredbu.

Strah od zmije

Ljudi se po svojoj prirodi boje zmije i njenog otrovnog ujeda te Musa, a.s., nije izuzetak u tome. Jedna od mudžiza koje je Allah, dž.š., darovao Musau, a.s., jeste pretvaranje njegovog štapa u zmiju. Kada je prvi put vidio tu mudžizu, Musa, a.s., se prepao zmije. *فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ* *I on ga baci (štap), kad on – zmija koja mili. ‘Uzmi je i ne boj se’ – reče On – ‘Mi ćemo je vratiti u ono što je bila prije.’* (Korkut, 1987, 20:20-21) Iako je Allah, dž.š., direktno razgovarao s Musoom, a.s., prirodni strah od zmije se javlja i kod Božijeg poslanika.

Slično se desilo pri susretu Musaa, a.s., s Faraonovim čarobnjacima koji su omađijali njega i druge okupljene ljude pa su umjesto konopaca vidjeli zmije: *قَالَ بَلْ أَلْقُوا فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى* *‘Bacite vi!’ – reče on – i odjednom mu se pričinila da se konopi njihovi i stapovi njihovi, zbog vradžbine njihove, kreću, i Musa u sebi osjeti zebnju.* (Korkut, 1987, 20:66-67)

Dakle, bez obzira na to što je Musa, a.s., Božiji poslanik, što razgovara direktno s Allahom, dž.š., i posjeduje brojne mudžize, on je prije svega čovjek i prirodno se plaši zmije.

Ljutnja

Ljutnja, gnjev ili srdžba spada u osnovne emocije i obično je izazvana različitim preprekama koje nam se ispriječe u situacijama kada smo posebno motivirani za postizanje određenog cilja. Može biti različitog intenziteta, od lagane zlovolje do pravog bijesa. (Selimović, 2004:86)

S obzirom na to da je život Musaa, a.s., i njegovog naroda bio izuzetno turbulentan, napet i neizvjestan, jasno nam je zašto je on često pokazivao znakove ljutnje i srdžbe. Ljutnja je kod njega različitog intenziteta: od lagane zlovolje i negodovanja u susretu sa Hidrom, preko bacanja ploča i fizičkog nasrtaja na brata, do ubistva čovjeka. U nastavku ćemo analizirati četiri spomenuta slučaja u kojima je vidljiva ljutnja kod Musaa, a.s.

Musa, a.s. i Hidr

Intenzitet ljutnje varira od sitnog negodovanja do bijesa. Ova negodovanja su često doživljaji koji znatno utiču na ponašanje ljudi. Izvori čestog negodovanja su prije svega drugi ljudi, njihovi postupci i njihove osobine. (Rot, 2004:246-247)

Kur’anska sura El-Kehf, od 65. do 82. ajeta, donosi nam zanimljivo kazivanje o Musau, a.s., i Hidru. Musa, a.s., putuje s Hidrom kako bi od njega naučio nešto od onoga čemu je Hidr ispravno poučen. Mufesir Fahrudin Razi smatra da je Hidr poznavao unutarnju realnost stvari. (Asad, 2004:441) Njih dvojica na tom putovanju doživljavaju tri zgode. Prvo je Hidr probušio jednu lađu, potom je ubio dječaka i na kraju je podigao zid koji se bio urušio. Zid je pripadao narodu koji ih nije želio ugostiti. Hidrovi postupci su naljutili Musaa, a.s., i on je negodovao i protestovao kod Hidra u sva tri navrata. Musa, a.s., u tim trenucima nije znao pozadinu ovakvih Hidrovih postupaka te je reagovao onako kako bi reagovao svaki normalan čovjek. Musa, a.s., će tek na kraju priče saznati da je lađa koju je Hidr probušio pripadala siromasima te da bi je neki nepravedni vladar otuđio od njih da je bila ispravna. Hidr je dječaka ubio jer je znao da će on, ukoliko odraste, činiti zlo svojim roditeljima, a isto tako je znao da će Bog njima podariti drugo, dobro i odgojeno dijete. Konano, iako je zid koji je Musa podigao pripadao ljudima koji nisu htjeli ugostiti Musaa a.s., i njega, Hidr je znao da je ispod zida zakopano blago

koje pripada dvojici jetima, pa je na taj način označeno mjesto blaga koje će oni pronaći kad odrastu.

Sitna, ali česta negodovanja Musaa, a.s., jačaju na intenzitetu iz svakog narednog događaja. Naime, prije samog putovanja, Hidr je rekao Musau, a.s.: *‘قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا’* *‘Ti sigurno nećeš moći sa mnom izdržati’ – reče onaj.* (Korkut, 1987, 18:67) Pretpostavljamo da je Hidr na osnovu svog suštinskog, iskonskog znanja uočio Musaovu, a.s., brzopletost, žurbu i često negodovanje. Nakon što je Musa, a.s., protestovao prilikom oštećenja lađe, Hidr mu je odgovorio: *‘قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا’* *‘Ne rekoh li ja’ – reče onaj – ‘da ti, doista, nećeš moći izdržati sa mnom?’* (Korkut, 1987, 18:72) Sada se u ajetu pojavljuje dodatak: *‘Ne rekoh li ja’*, koji ne postoji u prvom Hidrovom odgovoru. Taj dodatak pokazuje da intenzitet Musaove, a.s., ljutnje, nezadovoljstva i negodovanja raste. Potom, Hidr ubija dječaka, a Musa, a.s., ponovo negoduje te mu Hidr sada odgovara još odlučnije i ozbiljnije: *‘قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا’* *‘Ne rekoh li ja tebi’ – reče onaj – ‘da ti, doista, nećeš moći izdržati sa mnom?’* (Korkut, 1987, 18:75) Hidr, vidno uznemiren novim Musaovim, a.s., prigovorom, sada dodaje izraz: *‘Ne rekoh li ja tebi.’* Nakon što Musa, a.s., i treći put pokazuje negodovanje i ljutnju, Hidr odustaje od nastavka putovanja i zaključuje: *‘قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَنِي وَبَيْنِكَ’* *‘Sada se rastajemo ja i ti!’ – reče onaj.* (Korkut, 1987, 18:78)

Opažamo kako Musaova, a.s., ljutnja, u vidu sitnih, ali čestih negodovanja, jača iz događaja u događaj, a Kur’an nam je to predočio pojačanjem izrazā u Hidrovoj reakciji.

Musa, a.s., baca ploče i brata svog za kosu dohvaća

Nakon što je Musa, a.s., izbavio Izraelce iz ropstva i izveo ih iz Egipta, on odlazi na Sinaj da se susretne s Allahom, dž.š., gdje Ga moli da Ga vidi i da njegovom narodu da što bolji položaj i status koji je u međuvremenu napravio tele od zlatnog nakita i počeo

ga obožavati. Kad je vidio šta njegov narod čini, Musa, a.s., se razalostio a zatim rasrdio i bacio ploče koje je dobio od Allaha, dž.š., a potom fizički nasrnuo na brata Haruna, a.s., koga je smatrao odgovornim za ono što njegov narod čini sa zlatnim teletom. Kur'an to opisuje na sljedeći način: وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي أَعَجَلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الْأَلْوَابَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ *A kad se Musa srdit i žalostan narodu svome vrati, povika: 'Kako ste tako ružno poslije odlaska moga postupili! Zašto ste požurili i o naređenje Gospodara svoga se oglušili?' – i ploče baci, i brata svoga za kosu dohvati i poče ga vući sebi.* (Korkut, 1987, 7:150)

Dakle, Musa, a.s., se srdit vratio svome narodu. Srdžba je primjetna u njegovim riječima i djelu. Primjetna je u riječima koje je uputio svome narodu: *'Kako ste tako ružno poslije odlaska moga postupili! Zašto ste požurili i o naređenje Gospodara svoga se oglušili?'* Primjetna je i u njegovom djelu kad je svoga brata uhvatio za kosu i počeo ga vući sebi: *I brata svoga za kosu dohvati i poče ga vući sebi.* (Korkut, 1987, 7:150)

Ljutnja i gnjev se redovno manifestiraju u agresivnosti. Ponekad se ta agresivnost direktno pokazuje. Međutim, kad su izvor ljutnje i gnjeva osobe prema kojima je za nas opasno ili štetno da ispoljimo agresivnost, agresivnost se često prenosi na druge osobe, iako one nisu stvarni izvor smetnji da zadovoljimo naše motive. (Rot, 2004:247) Musa, a.s., je u suštini znao da je njegov narod izravni krivac za pravljenje zlatnog teleta, ali on isto tako zna da nije najbolji trenutak da ih kritikuje i optužuje, s obzirom na njihovu tešku povijest. Stoga on svoju ljutnju i agresivnost ispoljava na pločama koje je dobio od Allaha, dž.š., a na kojima je bilo uputstvo od Njega te agresivnost pokazuje i prema bratu Harunu, a.s. Znao je i osjećao da će mu brže i lakše oprostiti Gospodar i brat nego narod.

Muhammed Asad (2004:217) ovdje primjećuje sljedeće: "Suprotno biblijskom prikazu (Knjiga izlaska, 32:1-5), Kur'an ne okrivljuje Haruna

da je stvarno učestvovao u pravljenju ili obožavanju zlatnog teleta; njegova krivica se sastojala u tome što je ostao pasivan u odnosu na idolopoklonstvo svoga naroda iz straha da među njima ne izazove rascjep." Također, prema Bibliji (Knjiga izlaska, 32:19), Musa je porazbijao tablice kad ih je u gnjevu bacio; kur'anski prikaz pokazuje da su one ostale netaknute. (Asad, 2004:218)

Ipak, Kur'an čuva dignitet Musaa, a.s., i kaže nam da se on, nakon ljutnje, ubrzo smirio i pokajao. (Korkut, 1987, 7:151-154)

Musa, a.s., usmrćuje čovjeka

Vrhunac Musaove, a.s., ljutnje, srdžbe i gnjeva uočava se u sceni u kojoj on udara šakom nekog Egipćanina i usmrćuje ga, o čemu je ranije bilo govora. Prije nego što donese mo sud o ovom slučaju, neophodno se upoznati sa etapama njegovog života koje su prethodile ubistvu čovjeka. Naime, u suri El-Kasas, Allah, dž.š., detaljno govori o Musau, a.s. i Faraonu koji se bio uzoholio, narod u stranke podijelio, mušku djecu ubijao, a žensku u životu ostavljao. Taj narod su zapravo bili Izraelčani, sinovi Jakuba (Israila), a.s., koje je iz Palestine u Egipat doveo Jusuf, a.s., sin Jakuba, a.s. U Egiptu se pričalo da će se među njima roditi dijete koje će uništiti Faraona i njegovu vlast. Kada je Faraon čuo za to, naredio je da se ubijaju muška djeca Izraelaca. Naravno, Allah, dž.š., je imao plan s Musaom, a.s., i on je preživio taj zločin. (Ibn Kasir, 2002, 3:379) Dakle, on je rođen u jednom teškom i nesretnom vremenu za Izraelčane.

Nakon što je Musa, a.s., odrastao, ojačao je i postao odgojen, obrazovan i mudar čovjek. U takvim okolnostima dolazi do prvog ozbiljnog iskušenja u njegovom životu. Naime, prošao je pored dvojice ljudi koji su se svađali i tukli; jedan je bio Izraelčanin, a drugi Kopt, Egipćanin. Spominje se da je Egipćanin pokušavao potčiniti Izraelca tovarivši na njega neki teret koji on niti je trebao niti mogao nositi. (El-Gazali, 2003:417) Njegov

sunarodnik, Izraelčanin, pozvao ga je u pomoć, na što se Musa, a.s., odazvao, udario Egipćanina šakom i usmrćio ga. Musa, a.s., u istom trenutku shvata da je pogriješio i da ga je na ovo naveo šejtan te se kaje Allahu, dž.š.

Asad (2004:587-588) se ne slaže sa Gazalijem i tvrdi da je Izraelčanin, a ne Egipćanin, bio kriv. Očigledno je Musa, a.s., pritekao u pomoć Izraelčaninu na temelju instinktivnog osjećaja rasnog srodstva ne vodeći računa o pravdi ili nepravdi u tom slučaju. Ubrzo je shvatio da je počinio težak grijeh ne samo ubistvom, ma koliko bilo nenamjerno, nedužne osobe, već isto tako temeljeći svoje djelovanje na pukoj plemenskoj, rasnoj ili nacionalnoj predrasudi. U prilog Asadovom razumijevanju događaja ide i činjenica da je isti taj Izraelčanin već sutradan ponovo pozvao Musaa, a.s., u pomoć protiv drugog Egipćanina.

Iz kur'anskog iskaza se razumije da je to bio jedan udarac i da je bio smrtonosan za Egipćanina. To aludira na snagu i čvrstinu Musaa, a.s., a također otkriva njegovu uzrujanost i srdžbu i ukazuje na tjeskobu koju je osjećao prema Faraonu i njegovoj sviti. Međutim, iz konteksta se može zaključiti da on nije imao namjeru ubiti Egipćanina. Čim je ugledao njegovo nepomično tijelo, pokajao se za ono što je uradio, pripisujući to šejtanu i njegovom zavodjenju. To djelo je proisteklo iz srdžbe, a srdžba je od šejtana ili raspirivanje šejtanovo. (Kutb, 1997, 20:53)

Temperament je karakterističan način reagovanja na različite situacije i iz navedenog je jasno da je Musa, a.s., temperamentan čovjek. No, iako je temperament najvećim dijelom urođen, on se, pod određenim odgojnim utjecajima, može u nekim aspektima mijenjati. (Selimović, 2004:99) Kontekst i uvjeti u kojima je rođen, odrastao i živio Musa, a.s., sasvim sigurno su utjecali na njegov temperament. Stoga, bacanje ploča na kojima je bilo Božije uputstvo, agresivnost prema bratu Harunu i, kao vrhunac ljutnje, ubistvo čovjeka, neophodno je posmatrati kroz prizmu ambijenta u kojem se sve to dešavalo.

Zaključak

Strah i ljutnja, kao dvije primarne ljudske emocije, prisutne su u kur'anskoj pripovijesti o životu Musaa, a.s. Kao Allahov poslanik, ali čovjek od *krvi i mesa*, Musa, a.s., proživljava mnoga iskušenja i nedaće koje su zajedničke svim ljudima. On je glavni lik jednog velikog poučnog kur'anskog kazivanja u kojem se spominju njegova majka, sestra,

brat, supruga, punac, egipatski faraon i njegova svita, Izraelčani i Egipćani. On je nacionalni vođa Izraelčana, nad kojima Faraon vrši strašan zločin – svirepo ubija njihovu mušku djecu – što se savremenim jezikom naziva genocidom. Musa, a.s., ima zadatak da svoj narod izbavi iz tog ropstva te da ga dovede u Obećanu zemlju.

S obzirom na sve navedeno, ne čudi što je Musa, a.s., čovjek koji je često i

jako napet, zabrinut i ljut. On se boji susreta sa Allahom, dž.š., boji se zmijske strahuje od Faraona i njegove svite, jer je ubio njihovog čovjeka. Ipak, Musa, a.s., se redovno kaje te, kako vrijeme prolazi, stasava u smirenu osobu.

Musaove, a.s., emocije potrebno je sagledavati u okviru vremena i prostora u kojem je djelovao. Taj kontekst, možemo kazati, zahtijeva i iziskuje jaku i temperamentnu osobu.

Literatura

- Al-Isfahani, al-Ragib (2010). *Al-Mufradat fi garib al-Qur'an*. 6. izd. Bejrut: Dar al-m'arifa.
- Asad, Muhammed (2004). *Poruka Kur'ana*. Preveo sa engleskog jezika Hilmo Ćerimović. Sarajevo: El-Kalem.
- El-Buhari, Muhammed b. Ismail (2008). *Sahihu-l-Buhari – Buharijeva zbirka hadisa*. Prevela sa arapskog jezika grupa autora. Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoć BiH.
- El-Gazali, Muhammed (2003). *Tematski tefsir kur'anskih sura*. Preveli sa arapskog jezika Džemaludin Latić i Zahid Mujkanović. Sarajevo: Obzorja.
- Ibn Kasir (2002). *Tafsir al-Qur'an al-'azim*. Kairo: Dar al-manar.
- Karaman, Nurko (2018). *Kur'an s prijevodom Nurke Karamana*. Sarajevo: Kupola, d.o.o.
- Korkut, Besim (1987). *Kur'an s prevodom*. 5. izd. Sarajevo: Starješinstvo Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije.
- Kutb, Sejjid (1997). *U okrilju Kur'ana*. Prevela sa arapskog jezika grupa autora. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka u Sarajevu.
- Muftić, Teufik (2017). *Arapsko-bosanski rječnik*. 4. izd. Sarajevo: El-Kalem.
- Rot, Nikola (2004). *Opšta psihologija*. 13. izd. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- S'adi, 'Abd al-Rahman b. Nasir (1997). *Tafsir al-Karim al-Rahman fi tafsir kalam al-Mannan*. Kuvajt: Ihja al-turas al-islamiyy.
- Selimović, Elharun (2004). *Opća psihologija – udžbenik za srednje škole*. Tuzla: Bosanska riječ.

الموجز

المبر ماشيتش

الخوف والغضب – المشاعر الأساسية في قصص القرآن الكريم عند موسى عليه السلام

موسى عليه السلام هو أكثر شخصية بشرية تمثيلاً في القرآن الكريم. إنه رسول الله والقائد القومي لبني إسرائيل. يصفه القرآن الكريم بشكل حقيقي وواقعي تماماً، فهو رجل يخاف، ويستاء، ويشكو، ويتصرف بعنف، ويغضب ويندم. الخوف والغضب من المشاعر الإنسانية الأساسية، وليس من النادر أن نجد في بعض محطات حياة موسى عليه السلام التي يعالجها القرآن الكريم. إن مصير قومه القاسي والمحفوف بالمخاطر، ومصيره هو نفسه، يمثل السبب الرئيس للخوف والغضب المستمرين عند موسى عليه السلام. إنه يخاف عند أول لقاء له مع الله عز وجل (الخوف من المجهول)، ويخاف من الحياة، ومن فرعون وحاشيته. ويظهر غضبه على عبد الله (الخضر)، وأخيه هارون عليه السلام، والألواح التي كتبت فيها كل شيء موعظة وتفصيلاً لكل شيء، وعلى الرجل الذي يقتله. إلا أن موسى عليه السلام كان بعد كل خطأ يتوب إلى الله عز وجل وينيب إليه.

الكلمات الرئيسية: القرآن الكريم، موسى عليه السلام، التفسير، المشاعر البشرية، الخوف، الغضب.

Summary

FEAR AND FURY – PRINCIPAL EMOTIONS IN THE QUR'ANIC NARRATIVE ABOUT MUSA A.S.

Elmir Mašić

Musa, a.s., is the most represented human character in the Qur'an. He is a messenger of Allah and the national leader of Israelites. The Qur'an portrays him vividly and very realistically, as a human being with fears, who shows his resentments and aggression, who complains, gets angry and repents. Fear and anger are primary human emotions and we often see them depicted in events in the life of Musa a.s. depicted in the Qur'an. The turbulent and uncertain destiny of his people and of himself is a constant cause of fear and anger in Musa a.s. He, thus, shows fear in his first meeting with Allah Tea'la, (fear of the unknown), fear of the serpent and fear of the pharaoh and his court. His anger he shows in disputes with God's servant (Hidr a.s.), with his brother Harun a.s., the tablets upon which Allah Tealah's directions were inscribed and against the man whom he kills. However, Musa a.s. also repents and returns to Allah Tea'la after every mistake that he commits.

Keywords: Qur'an, Musa, a.s., messengers, tafseer, human emotions